

VATANDAŞLIK

ANAYASAL KAVRAMLAR VE TÜRK ANAYASA TARİHİ

DEVLET KAVRAMI

- Sınırları belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve üstün bir otoriteye bağlı insan topluluklarının oluşturduğu siyasal ve hukuksal bütünlüğe devlet denir. Devleti oluşturan unsurlar üçe ayrılır: halk, ülke, egemenlik (iktidar).

DEVLET BİÇİMLERİ

Egemenliğin Kaynağına Göre Devletler

Monarşi

Devlet başkanlığının soya bağlı olarak değiştiği, bütün gücün tek bir hükümdarda toplandığı yönetim şekli ve devlet biçimidir.

Mutlak Monarşi: Tüm iktidar tek kişinin elindedir. Bu kişi devleti tek başına yönetir. Örneğin; Vatikan

Meşruti Monarşi: Hükümdar yetkilerinin yazılı bir anayasa ile sınırlandırıldığı yönetim şeklidir. Meşruti monarşilerde hükümdarın yanında, devlet iktidarını onunla paylaşan bir parlamento vardır. Örneğin; İsveç

Hukuki Yapılarına Göre Devletler

Tek Yapılı Devlet

Bölgeci Devlet: Ülkenin bölünmez bütünlüğünü korumanın yanında milletlerin özerkliğini tanıyan devlettir. Örneğin; İspanya, İtalya, Birleşik Krallık

Üniter Devlet: Devletin ülke, millet ve egemenlik unsurları ile yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği gösterdiği devlet biçimidir. Örneğin; Türkiye, Fransa, Norveç

Cumhuriyet

Egemenliğin tek bir kişiye değil toplumun tümüne ait olduğu, egemenliğin halktan kaynaklandığı ve devlet başkanının görevine seçimle geldiği devlet biçimidir. Örneğin; Türkiye, Sudan, Arjantin

Oligarşi

Egemenliğin bir grup ya da zümre tarafından kullanıldığı devlet biçimidir. Örneğin; Suriye, Küba, Cezayir

Teokratik Devlet

Egemenliğin kaynağını dine dayandıran devlet biçimidir. Örneğin; İran, Suudi Arabistan, Vatikan

Birleşik (Karma) Devlet

Birden çok devletin bir araya gelmesiyle oluşmuş devlet biçimidir.

Federasyon: İç işlerinde serbest, dış işlerinde birbirine bağlı, ortak çıkarları gerçekleştirmek amacıyla ortak anayasa çerçevesinde birleşmiş devlet biçimidir. Örneğin; ABD, Almanya, Kanada, Avusturya, Rusya, Avustralya

Konfederasyon: İki veya **daha çok** devletin uluslararası hukuki kişiliklerini korumak, özellikle ortak bir savunma sağlamak amacıyla bir araya geldikleri devlet biçimidir. Bu devletler iç ve dış ilişkilerinde özerktirler.

HÜKÛMET KAVRAMI

- Devlet adına otoriteyi yürüten organa hükûmet denir. Hükûmetin görevi devlet biçimine, halkın duygu, düşünce ve çıkarlarına uygun olarak hizmet vermektir.

HÜKÛMET SİSTEMLERİ

Kuvvetler Birliği

- Yasama ve yürütme yetkilerinin tek bir otoriteye ait olmasıdır.

Mutlak Monarşi

- Yasama, yürütme ve yargı yetkisi tek bir kişide toplanmıştır. Hükümdarın yetkileri sınırsızdır. Örneğin; Suudi Arabistan

Diktatörlük

- Yasama, yürütme ve yargı yetkisi tek bir kişide toplanmıştır. Anti-demokratik bir yönetim tarzıdır. Çünkü yönetimdeki kişiler halkın oylarıyla seçilmez. Örneğin; Nazi Almanya'sı.

Meclis Hükûmeti Sistemi

- Yasama, yürütme ve yargı yetkisi mecliste toplanmıştır.
- Yasama organı hem kanun yapar hem de kanunu uygular. Yürütme ayrı bir yetki olarak sayılmamıştır.
- Yargı yetkisi uzmanlık gerektirdiğinden mahkemelere bırakılmıştır.
- Bir devlet başkanlığı makamı yoktur. Başkanlık makamını meclis başkanı yürütür.
- Bakanlar meclis üyeleri tarafından tek tek seçilirler.
- Bakanların ortak bir sorumluluğu olmadığı gibi bir başkanı da yoktur.
- Meclisin sürekliliği esastır. Meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır.

Kuvvetler Ayrılığı

- Kuvvetler ayrılığı; yasama, yürütme ve yargı organlarının devlet içinde dağıtılması ve bu yetkilerin farklı organlarca kullanılması demektir.

Başkanlık Sistemi

- Kuvvetlerin sert ayrılığı vardır.
- Yasama ve yürütme birbirinden ayrılmıştır.
- Yasama ve yürütme organları birbirine müdahale edemez.

- Aynı kişi hem yürütmede hem de yasama organında görev alamaz.
- Yürütme tek başlıdır. Başkan vardır.
- Başkanı halk seçer. Başkan, yürütme yetkisine sahiptir.
- Bakanlar başkana karşı sorumludurlar.
- Başkanın yasamayı feshetme yetkisi yoktur.
- Yasama yetkisi parlamentoya aittir.
- Başkan yasama organının çalışmalarına katılamaz.
- Bu sistem ABD, Şili, Arjantin gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

Yarı Başkanlık Sistemi

- Yasama ve yürütme organları ayrılmıştır.
- Yürütme iki başlıdır. Devlet başkanı ve Bakanlar Kuruludur.
- Devlet Başkanı halk tarafından seçilir.
- Devlet Başkanı geniş yetkilere sahiptir.
- Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulu yasamaya karşı sorumludur.
- Yasama organı mevcut Bakanlar Kurulunu güvensizlik oyu ile görevden alabilir.
- Fransa ve Portekiz'de bu sistem uygulanmaktadır.

Parlamenteer Sistem

- Kuvvetlerin yumuŖak ayrılığı vardır. Yani kuvvetlerin iŖ birliğine dayanır.
- Hükümet yasamaya karşı sorumludur.
- Yürütme iki baŖlıdır. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan oluşur.
- Bakanlar Kurulu, Meclise karşı sorumludur.
- Yasama, yürütmeyi güvensizlik oyu ile düşürebilir.
- Yürütme de yasamayı belli koŖullarda feshedebilme yetkisine sahiptir.
- İsveç ve Norveç gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

DEMOKRASİ KAVRAMI

- Halkın doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla kendi kendini yönetmesine demokrasi denir.

Demokrasinin Temel Unsurları

Milli Egemenlik: Devlet yönetiminde milli egemenliğin esas alınmasıdır.

Çoğulculuk: Çok sesliliğin sağlanması amacıyla farklı görüş ve tutumlara saygılı olunması ve yönetimde yer verilmesidir.

Çoğunlukçu: İktidarın egemen olduğu sistemdir. Çok seslilik ve renklilik yoktur. Yani iktidar dışındaki grupların siyasi alana katılmadığı sistemdir. Oysa çoğulculuk, çok seslilik ve renklilik yani tüm farklı siyasi görüşlerin olduğu sistemdir.

Özgürlük: Bireyin sınırlanılmadan, yönlendirilmeden, başkalarına zarar vermeden davranışlarında serbest olmasıdır.

Eşitlik: Kanunlar önünde herkesin eşit olmasını ifade eder.

Temel Hak ve Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması: Kişilerin sahip olduğu hak ve özgürlüklerin devlet tarafından güvence altına alınmasıdır.

Uygulama Şekillerine Göre Demokrasi Türleri

Doğrudan Demokrasi

- Halkın araya hiçbir temsilci koymadan yönetme gücünü kendisinin kullanmasıdır.
- Halkı temsil ederek yasa çıkaran milletvekili yoktur.
- İlk Çağ'da nüfusun az olduğu eski site devletlerinde (Yunan devletlerinde) uygulanmıştır.
- Halkın tümü belirli zamanlarda toplanarak devlet işlerini görüşüp karara bağlar.

Yarı Doğrudan Demokrasi

- Bu demokrasilerde yöneticileri halk seçer. Seçilen yöneticilerin yetkileri sınırlıdır. Alınan kararlar, hazırlanan yasalar, halkın oyuna sunulur. Yarı doğrudan demokrasilerde halkın yönetime katılma araçları: Halk oylaması (referandum), halk vetosu, halk teşebbüsü ve temsilcilerin azledilmesidir.

Halk Oylaması (Referandum): Parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır.

Halk Vetosu: Yasama organının çıkardığı ya da çıkarmayı düşündüğü bir kanunun halk tarafından reddedilmesidir.

Halk Teşebbüsü: Halktan kişilerin imza toplayarak yasa teklifinde bulunması, yasama organını harekete geçirmesidir.

Temsilcilerin Azledilmesi: Halkın, performansından memnun olmadığı temsilcileri görevden almasıdır.

Temsili Demokrasi

- Halkın idare etme hakkını, seçtiği temsilciler vasıtasıyla kullandığı demokrasi biçimidir. Günümüz Türkiye'sinde uygulanan demokrasi şeklidir. Belirli bir süre için halk, temsilcilerini seçer. Böylece halk kendi seçtiği temsilciler tarafından idare edilir. Ülkemizde temsili demokrasi modeli uygulanmaktadır.

İKTİDAR KAVRAMI

Kurucu İktidar

* Hem anayasa yapar hem de anayasayı değiştirebilir.

Tali Kurucu

- Anayasayı değiştirir.
- Hukukidir.
- Sınırlıdır.

Asli Kurucu

- Anayasayı yapar.
- Hukuk dışıdır.
- Sınırsızdır.
- Devrim, darbe, ihtilal sonucunda ortaya çıkar.

Kurulmuş İktidar

* Anayasada hiçbir değişiklik yapmadan olanı uygular.

ANAYASA TÜRLERİ

Yazılı Olup Olmamasına Göre

Ayrıntılarına Göre

Değiştirilebilme Özelliğine Göre

Yazılı Anayasa: Bir anayasada bulunması gereken kuralların, yetkili bir organ tarafından belirli bir belge içinde toplanmasıdır.

Çerçeve Anayasa: Kanunlara geniş düzenleme alanı bırakan, kısa ve öz hükümlerden oluşan anayasadır.

Yumuşak Anayasa: Değiştirilmesi sıradan kanunlarla aynı usullere bağlanmış ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasalardır.

Yazılı Olmayan Anayasa: Teamüli, geleneksel anayasa olarak ifade edilir. Toplum içinde uzun süre tekrarlanan ve bağlayıcılığına inanılan uygulamalardan oluşur.

Kazuistik (Ayrıntılı) Anayasa: Madde sayısı fazla, uzun ve ayrıntılı kurallardan oluşan, kesin hükümlerin belirlendiği anayasadır.

Sert Anayasa: Normal kanunlardan daha farklı usullerle değiştirilebilen, değişmesinde ise daha zor şartların arandığı anayasadır.